

34. Смирнов В. З. Реформа начальной и средней школы в 60-х годах XIX в. / В. З. Смирнов. – М. : Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1956. – 312 с.
35. Тихомиров Д. Об основах и организации средней школы / Д. Тихомиров. – СПб. : Изд. С-Петербургского кн.склада М.Залшупина, 1900. – 129 с.
36. Фатальчук С. Д. Становлення та розвиток гімназійної освіти Східноукраїнського регіону (II половина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / С. Д. Фатальчук. – Слов'янськ, 2006. – 217 с.
37. Чернолуцкий В. К вопросу о «единой школе» // Вестник воспитания. – 1912. – № 4. – С. 37–78.
38. Шмид Е. К. История средних учебных заведений в России / Е. К. Шмид ; пер. с нем. А. Ф. Нейлисова с доп. по указанию автора. – СПб. : [б. и.], 1878. – 684 с.
39. Яреш Ф. Вопрос о реформе среднеобразовательной школы / Ф. Яреш. – К. : Тип-я И. И. Горбунова, 1901. – С. 40.

Анотація

А.Ф.Паладьєва

Историографический анализ состояния исследования дискуссий вокруг преподавания древних языков в гимназиях (вторая половина XIX – начало XX века)

В статье выяснено состояние исследования проблемы и обнаружено, что вопрос дискуссий вокруг преподавания древних языков в гимназиях второй половины XIX – началу XX века включало разные взгляды на: проекты уставов средних учебных заведений; реформы среднего образования; развитие гимназического образования; преподавание греческого и латинского языков в классических и реальных гимназиях; преимущества и недостатки классицизма и реализма; позиции защитников и противников изучения древних языков; совершенствование учебно-воспитательного процесса; переутомление учеников и низкого уровня их общего развития; неудовлетворительного состояния качества полученных знаний; разные типы средней школы; создание единственного учебного заведения.

Ключевые слова: древние языки, гимназии, средние учебные заведения, классицизм, реализм, реформирование, дискуссии.

Summary

A.F.Paladieva

Historyographical Analysis of the Investigation State of the Discussions about the Ancient Languages Teaching in the Gymnasiums (Late XIX Early XX Century)

The article deals with the investigation state of the problem and it has been revealed that the discussions about teaching of ancient languages in gymnasiums in late XIX and early XX century included different views concerning the projects of the regulations of secondary educational establishments; reformation of the secondary education, the development of the gymnasium education; the teaching of Greece and Latin languages in the classical and real gymnasiums; advantages and disadvantages of classicism and realism; positions of the defenders and opponents of the teaching of ancient languages; improvement of the educational and up-bringing process; pupils' overstrain and low level of their general development; bad state of the quality of the given knowledge; different types of secondary school; forming of united educational establishment.

Key words: ancient languages, gymnasiums, secondary educational establishments, classicism, realism, reformation, discussions.

Дата надходження статті: «10» вересня 2013 р.

УДК 37(09):001.891.5

Е.А.ПАНАСЕНКО,

кандидат педагогічних наук, доцент, докторантка
(м.Луганськ)

Експеримент в історії вітчизняної педагогічної науки та практики радянської доби: до питання систематизації джерельної бази дослідження

У статті з'ясовано, що проблема експерименту як методу дослідження в історії вітчизняної педагогічної науки та практики радянської доби (1943–1991) має змістовну джерельну базу. Її аналіз здійснено у таких основних групах історико-педагогічних джерел: 1) працях зарубіжних учених, присвячених різним аспектам експерименту як наукового методу дослідження; 2) питаннях наукового пізнання, його методології у загальнотеоретичному плані, що розкрито у працях філософів та логіків радянської доби; 3) наукових доробках вітчизняних учених, присвячених специфіці соціального експерименту; 4) пласті фундаментальних психологічних праць, в яких розкрито принципові можливості використання методу експерименту у психології; 5) джерельних працях, присвячених розробці теорії та практики педагогічного експерименту у радянську добу (опублікованих нормативно-правових матеріалах; працях із загальної методології педагогіки, методології та методики педагогічних досліджень; підручниках, навчальних та навчально-методичних посібниках з педагогіки; матеріалах педагогічної преси; дисертаціях вітчизняних авторів, захищених в Україні протягом 1943–1991 рр.).

Ключові слова: експеримент, джерелознавство, джерельна база історико-педагогічного дослідження, історико-педагогічне джерело, систематизація.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний етап розвитку педагогічної історіографії характеризується зростанням уваги вчених до розроблення проблем джерелознавства. При цьому велика увага приділяється питанням подальшого розширення джерельної бази історико-педагогічних досліджень, удосконалення методичного інструментарію з метою вилучення з джерел достовірної інформації.

Історико-педагогічне джерелознавство, як складова історико-педагогічної науки, було започатковано у 70–80-ті рр. ХХ ст. Найважливішими завданнями цієї галузі знань були поставлені такі: визначення принципів, методів виявлення, відбору, класифікації, систематизації, інтерпретації, аналізу і синтезу сукупності джерел, що відносяться до певної історико-педагогічної проблеми, території, історичного періоду тощо. Розвиваючись, джерелознавство зміцнювало зв'язки з методологією історії педагогіки, з історіографією тощо.

Комплексний аналіз вітчизняних і зарубіжних джерел історико-педагогічного дослідження, розробка підходів до їх класифікації та систематизації, створення на цій основі узагальнюючих джерелознавчих праць є актуальним з метою подальшого розвитку конкретних історико-педагогічних досліджень. Вивчення джерел з історії окремих науково-педагогічних та освітніх проблем, створення узагальнюючих джерелознавчих робіт як важливої складової історико-педагогічної науки – перспективний напрям у вітчизняному джерелознавстві історії педагогіки.

Аналіз досліджень і публікацій... Аналіз сучасної науково-педагогічної літератури свідчить, що питання джерельної та історіографічної основи історико-педагогічних досліджень висвітлюються у працях сучасних вітчизняних та зарубіжних науковців: О.Адаменко, Л.Березівської, Б.Бім-Бада, Л.Ваховського, Н.Гупана, Н.Дем'яненко, Н.Дічек, Н.Калиниченко, О.Піскунова, О.Сухомлинської та ін. В контексті означеної проблеми особливої уваги заслуговують докторські дисертації українських дослідників, зокрема, С.Лободи, О.Місечко, Н.Сейко та ін., в яких представлено авторські підходи до систематизації джерельної бази історико-педагогічного пошуку.

Формулювання цілей статті... Метою статті є розробка підходів до систематизації джерельної бази дослідження з проблеми вивчення експериментів в історії вітчизняної педагогічної науки та практики радянської доби.

Виклад основного матеріалу... Порівняно з дослідженнями в інших сферах педагогічної науки, історико-педагогічні праці характеризуються певними специфічними особливостями. Серед них слід відзначити такі: часовий чинник (досліджувані явища, процеси знаходяться у межах певної епохи, що обумовлює інтеграцію педагогіки та історії), територіальну приналежність (об'єкти історико-педагогічного дослідження вивчаються у межах певного регіону, країни тощо), неможливість використання емпіричних методів наукового дослідження (анкетування, спостереження, експерименту та ін.), комплексне використання методологічних підходів (застосовується не один, а декілька методологічних підходів, що дозволяє аналізувати, оцінювати і повною мірою розкривати зміст об'єкту історико-педагогічного дослідження).

Ми поділяємо думку відомого ученого, фахівця з історії вітчизняної школи і педагогіки, методології теорії та історії педагогіки З.Равкіна про те, що «правильно побудоване дослідження дозволяє виявити вузлові, поворотні пункти в історії педагогіки, встановити тісний зв'язок між теорією та історією предмету. Таке дослідження дає можливість більш глибоко осмислити та узагальнити з історичної точки зору основні педагогічні поняття і закономірності, а також питання, висунуті в минулому досвіді нашої школи; позбавляє науковців від непотрібної деталізації у висвітленні педагогічних фактів і явищ; створює сприятливі умови для порівняльного аналізу і узагальнень» [1, с.94].

Завдання будь-якого історико-педагогічного дослідження полягає у виявленні необхідного обсягу джерел, їх глибокого наукового аналізу та визначення комплексу адекватних методів дослідження. Від повноти і різноманітності джерел, їх якості залежить науковий рівень історико-педагогічного пошуку.

Єдиної, загальноприйнятої класифікаційної схеми історико-педагогічних джерел немає. Сучасні дослідники розробляють власні підходи до класифікації та систематизації історико-педагогічних джерел залежно від того, який принцип покладено у їх основу. У практиці сучасного історико-педагогічного джерелознавства закріпилися три провідні принципи: за змістом, за походженням, за видами історико-педагогічних джерел.

Потрібно зазначити, що саме експерименти різних часів об'єднували дослідників багатьох наук: фізиків, математиків, хіміків, біологів, філософів, соціологів, психологів і педагогів. Цим зумовлений значний обсяг джерельного поля роботи, що включає в себе широкий спектр філософських, соціологічних, психологічних і, власне педагогічних досліджень.

Історіографічне вивчення та аналіз наукової літератури радянської доби, в якій висвітлювалися різні аспекти проблеми експериментування, застосування комплексу методологічних підходів (системного, цілісного, культурологічного, історичного, логічного, аксіологічного, герменевтичного,

феноменологічного та ін.) та фундаментальних принципів методології історико-педагогічного джерелознавства: (звернення до історико-педагогічних джерел як передумова науковості пізнання; вивчення феномена історичного науково-педагогічного знання в опосередкованій формі, що матеріалізована у історико-педагогічному джерелі; звернення до історико-педагогічного твору як до джерела, що дозволяє «доторкнутися» до особистості науковця-педагога минулого у ключові моменти його професійної діяльності) дали змогу виокремити п'ять груп праць.

Першу групу джерельної бази історико-педагогічного дослідження склали праці зарубіжних дослідників (Дж.Глас (1976), Р.Готтсданкер (1982), Т.А.Дейк ван (1989), Ф.Йейтс (1971), Д.Кемпбелл (1980), У.Кокрен (1976), Дж.Стенлі (1976) та ін.), присвячені різним аспектам експерименту як наукового методу дослідження.

Серед наведених праць відзначимо, насамперед, спільну працю американських науковців Дж.Гласа та Дж.Стенлі «Статистические методы в педагогике и психологии» (1976), яка виявилася цінним фактологічним джерелом інформації про загальні основи планування експерименту – блочне планування, визначення рівнів факторів, рандомізований відбір рівнів, особливості планування для різних видів експерименту тощо. Головна ідея планування експерименту, представлена у цій праці, полягає у тому, що на кожному етапі дослідження визначаються кількість та умови проведення дослідів, які забезпечують отримання відповіді на заздалегідь сформульоване запитання (гіпотезу). При цьому важливою є вимога стосовно того, щоб кількість дослідів була якомога меншою.

Дж.Глас та Дж.Стенлі запропонували таку структуру експерименту: 1) чітке формулювання мети дослідження; 2) збирання та аналіз апріорної інформації (на початок дослідження); 3) планування експерименту з урахуванням усіх обставин; 4) реалізація розробленої програми; 5) оброблення отриманих результатів; 6) інтерпретація результатів; 7) прийняття рішень щодо подальших дій. Проте відзначимо, що рецензована праця вміщує цінний науковий матеріал у галузі статистики, розкриває сутність статистичних методів в експериментальних науках, об'єктом вивчення яких є людина.

Друга група джерельної бази дослідження презентує:

– питання наукового пізнання, його методології в загальнотеоретичному плані, що досить ґрунтовно розглянуті та розроблені у працях відомих філософів та логіків радянської доби (П.Копніна (1973), В.Лекторського (1964), З.Мульченко (1969), В.Налімова (1969), В.Смирнова (1964), П.Таванця (1964), М.Храмовича (1972), В.Швірева (1964), В.Штоффа (1972) та ін.);

– проблеми методології та методів наукового пізнання, зокрема, експерименту як емпіричному методу наукового дослідження, яким присвячена велика кількість праць учених досліджуваного періоду (І.Андреева (1964), В.Бикова (1968), І.Герасимова (1972), Д.Горського (1966), Є.Ледникова (1969), О.Купріяна (1971), М.Мостепаненка (1972), В.Налімова (1972), М.Поповича (1966), А.Ракітова (1969), Г.Рузавіна (1975) та ін.).

Викликає інтерес філософська праця І.Андреева «О методах научного познания» (1964), в якій експеримент визначено як один із видів діяльності дослідника, що здійснюється з метою наукового пізнання, відкриття закономірностей та зміни наявної практики. Експеримент, на думку вченого, є своєрідним поєднанням організаційної, практичної та теоретичної діяльності дослідника. Він пов'язаний з активним втручанням ученого в досліджуване явище і складається з впливу на об'єкт за допомогою спеціальних прийомів, інструментів, приладів, вивчення та осмислення результатів цього впливу.

У контексті аналізу джерельної бази вагомим науковим доробком є праця «Методы научного исследования» (1975) відомого науковця Г.Рузавіна. Учений розробив основні проблеми методології наукового пізнання, планування, постановки, організації експерименту та математичного опрацювання його результатів. Г.Рузавін зазначив, що значною мірою залежать від теорії саме ідея експерименту, його планування та інтерпретація результатів, аніж пошуки та інтерпретація даних спостереження. Експериментальний метод використовується у тих науках, які мають справу з дослідом і конкретними фактами.

Третю групу склали джерела, присвячені специфіці соціального експерименту (Е.Андреев (1977), О.Винокур (1968), М.Дружинін (1977), Л.Івлева (1970), О.Купріян (1981), Г.Осипов (1977), Р.Ривкіна (1964, 1968), М.Храмович (1972), В.Циба (1981), М.Чурилов (1986) та ін.), зокрема співвідношенню експерименту та спеціальної соціологічної теорії, сутності соціального та соціологічного експерименту, їхнім функціям, проблемам побудови гіпотези тощо.

У контексті нашого дослідження привернули увагу праці О.Купріяна «Методологические проблемы социального эксперимента» (1971), Р.Ривкіної та О.Винокура «Социальный эксперимент» (1968), В.Ядова «Социологическое исследование. Методология. Программа. Методы» (1972), оскільки у них представлено глибокий аналіз теорії та практики експерименту у вивченні соціальних явищ, зокрема управління соціальними процесами; визначено специфіку та місце експерименту в системі

методів соціологічної науки; досліджено функції, природу та роль експериментального методу в науковому пізнанні; проаналізовано зв'язок експерименту із суспільною практикою тощо.

Досить значною, протягом досліджуваного періоду, виявилася *четверта група* праць вітчизняних науковців, присвячених розробці теорії та практики експерименту у психології: Б.Ананьєва (1949, 1960, 1977), Б.Ломова (1962, 1973, 1977), С.Максименка (1981, 1989, 1990), В.Мельникова (1985), В.М'ясищева (1957, 1960), Р.Немова (1982, 1984), С.Рубінштейна (1970), О.Смирнова (1967, 1969, 1976), Л.Ямпольського (1985) та ін.

Значний пласт розглянутих нами фундаментальних психологічних праць цього періоду присвячений розкриттю принципів можливостей використання методу експерименту у психології. Засновник ленінградської школи психології Б.Ананьєв особливо підкреслював роль експерименту у психологічному дослідженні. Науковець здійснив ряд експериментальних досліджень розвитку темпераменту, характеру, здібностей школярів та соціально-психологічних відносин учнів у класі під впливом педагогічної оцінки, що було висвітлено у працях: «Психология педагогической оценки» (1935 (перевидана у 1980), «Воспитание характера школьника» (1941) та ін. У контексті нашого дослідження варта уваги монографія «О проблемах современного человекознания» (1977), у якій відобразилося широке коло проблем щодо ролі людини в сучасній науці; взаємозв'язку праці, пізнання і спілкування в індивідуальному розвитку людини. Б. Ананьєв представив власні погляди на психологічну структуру особистості та її становлення в процесі індивідуального розвитку людини; методологію психологічного дослідження; деякі проблеми психології дорослих; майбутнє психології тощо. Автор дослідив різноманітні підходи вивчення особливостей розвитку людини; проаналізував міждисциплінарні зв'язки між науками, що вивчають людину; вказав на значення філософського узагальнення даних, що накопичуються психологією, соціологією та біологією у формуванні цілісної концепції людини.

Нашу увагу в якості джерельних матеріалів привернули фундаментальні праці з теорії та практики психології, з проблем інженерної та експериментальної психології Б.Ломова. Теоретичні («Психологическая наука и общественная практика» (1973), «Методологические проблемы инженерной психологии» (1977), «Методологические и теоретические проблемы психологии» (1984)), експериментальні («Экспериментально-психологические исследования в авиации и космонавтике» (1978)) та прикладні («Научные основы формирования графических знаний, умений и навыков школьников» (1979)) роботи науковця сприяли активізації нових напрямів експериментальних психолого-педагогічних досліджень на основі суміжних наукових дисциплін.

Важливою для формування загального уявлення про розвиток експерименту як емпіричного методу дослідження у психології стала праця В.М'ясищева «Психологические особенности человека» (т. 1 – 1957, т. 2 – 1960), де представлено експериментальне дослідження індивідуально-психічних особливостей людини, типів особистості та характеру. Вчений уявляв особистість і характер не як формально-динамічну, а як структурно-змістову цілісність, яка визначається умовами суспільно-індивідуального розвитку.

Значну частину наукового доробку відомого радянського психолога А.Смирнова складають експериментальні праці («Проблемы психологии памяти» (1966), «Возрастные и индивидуальные различия памяти» (1967), «Вопросы психологии обучения труда в школе» (1968) та ін.), в яких представлений глибокий, вдумливий аналіз досліджень з окресленої проблеми, точне визначення завдань дослідження, ретельний відбір адекватних методик вивчення.

Варті уваги наукові доробки відомого українського психолога С.Максименка («Психолого-педагогические аспекты формирования личности в учебно-воспитательном процессе» (1981), «Экспериментальный метод в советской возрастной и педагогической психологии» (1989), «Теория та практика психолого-педагогического исследования» (1990) та ін.), присвячені методологічним проблемам розвивального навчання, проблемам психології особистості, методологічній рефлексії проблем розвитку в психології, експериментально-генетичним методам вікової та педагогічної психології.

Зокрема, у докторській дисертації «Экспериментальный метод в советской возрастной и педагогической психологии» (1989) С.Максименко представив аналіз діалектико-матеріалістичних і філософських уявлень про «метод взагалі» як інструмент пізнання об'єктивної дійсності, розкрив специфіку дослідницьких методів у сфері гуманітарного знання, зокрема – у психології. Цей аналіз дозволив ученому формулювати методологічну ідею про метод як поняття, що розвивається, тобто як одночасне і взаємопов'язане становлення системи знань про об'єкт і адекватних йому дослідницьких процедур. Історичний аналіз становлення теоретико-експериментальних досліджень у руслі культурно-історичної концепції психічного розвитку суб'єкта дозволив С.Максименку ввести поняття «експериментальна і генетична лінія» для пояснення своєрідності методу, адекватного такому предмету вікової та педагогічної психології, як закономірності присвоєння суб'єктом загальнонародових здібностей.

С.Максименко розробив теоретичні основи і представив результати практичного використання експериментально-генетичного методу в педагогічній та віковій психології, зокрема розробив навчальний зміст і технологію навчального процесу з предметів природничого циклу (природознавство, ботаніка, хімія, ручна праця), що максимально наближувалося до сучасного рівня наукового знання, успішно освоювалося учнями і слугувало основою для нових психолого-дидактичних розробок і проектування розвиваючих освітніх систем.

Найбільша за обсягом є *п'ята група* джерельних праць, присвячена розробці теорії та практики педагогічного експерименту у радянську добу. Схарактеризуємо більш детально цю групу джерел за основними підгрупами.

Органічною складовою використаної у дослідженні джерельної бази стали опубліковані нормативно-правові матеріали досліджуваного періоду: партійні постанови, освітнє законодавство (Закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної освіти в Українській РСР» (1959), Закон Союзу Радянських Соціалістичних Республік: Про затвердження Основ законодавства СРСР і союзних республік про народну освіту (1973), Закон УРСР про народну освіту (1982), Проект концепції середньої загальноосвітньої національної школи України (1990), Закон України «Про освіту» (1991) та ін.); постанови Президії АПН РРФСР (після 1966 р. АПН СРСР) щодо координації досліджень з пріоритетних напрямів розвитку педагогічної науки; матеріали та резолюції всесоюзних (1968, 1978, 1988) та республіканських (1959, 1968, 1977, 1987) з'їздів працівників освіти, методологічних семінарів, наукових та науково-практичних конференцій та ін.

До наступної підгрупи відносимо праці із загальної методології педагогіки (С.Архангельський (1976), В.Беспалько (1977), М.Болдирев (1971), В.Давидов (1989), М.Данилов (1971), В.Журавльов (1988), М.Заволока (1986), О.Петровський (1989), Ю.Бабанський (1982), Б.Гершунський (1986), В.Краєвський (1977), В.Полонський (1987) та ін.), в яких представлено концептуальні положення методологічного знання та підходи до розробки методології педагогіки як науки теоретичного та прикладного спрямування.

Суттєвим внеском до джерельної бази дослідження стала праця М.Болдирева та М.Данилова «Проблемы методологии педагогики и методики исследований» (1971), в якій розкрито загальну методологію наукового пізнання, розроблено логіку науково-педагогічного дослідження (формулювання проблеми; збір інформації за всіма параметрами і характеристиками, необхідними для її розв'язання; формулювання гіпотез; теоретична розробка проблеми; експеримент (пошуковий, констатувальний, творчий, допоміжний, контрольний та ін.); зіставлення результатів експерименту з теорією; остаточне формулювання отриманих результатів і оцінка їх відповідності цілям та завданням дослідження.

Методологічні проблеми педагогічної науки часів перебудови розглянуто у монографії В.Журавльова «XXVII съезд КПСС и проблемы методологии педагогической науки» (1988). Учений представив основні категорії методології педагогіки (педагогічна дійсність, педагогічна наука, педагогічна система, педагогічне поняття, педагогічна теорія та ін.), базові поняття методології педагогіки (педагогічна проблема, педагогічна логіка, метод педагогічного дослідження, джерело педагогічного дослідження, гіпотеза, результат педагогічного дослідження та ін.); розкрив завдання, функції та зміст методологічного знання педагогіки.

Заслужують на увагу наукові дослідження вчених радянської доби, які розробляли методологічні засади, методи та методики науково-педагогічних досліджень, серед яких: Ю.Бабанський (1982), Е.Бережна (1988), Г.Воробйов (1979), М.Гончаров (1968), В. Журавльов (1972), В.Загвязинський (1982), Л.Занков (1962, 1975), Л.Ітельсон (1966), А.Калита (1988), І.Канарська (1983), А.Киверялг (1980), О.Клименюк (1988), Ф.Корольов (1973), О. Кочетов (1975), В.Краєвський, Н.Кузьміна (1970, 1980), О. Куракін (1966), М.Монахов (1983), Л.Новікова (1966), О.Піскунов (1979), М.Ржецький (1979), Я.Скалкова (1989), М.Скаткін (1986), Л.Спірін (1972), Е.Штульман (1976) та ін.

Однією з найвагоміших історико-педагогічних джерел цієї підгрупи є колективна монографія «Теория и практика педагогического эксперимента» (за ред. О.Піскунова та Г.Воробйова, 1979), в якій представлено загальну теорію педагогічного експерименту, його місце у процесі науково-педагогічного дослідження, аналізуються деякі види педагогічного експерименту, зокрема лабораторний, природний, формувальний, масовий тощо.

Автори монографії розробили зміст педагогічного експерименту як методу дослідження, окреслили можливі об'єкти експериментального дослідження, методику, техніку, організацію та оброблення експериментальних матеріалів. Значна увага у праці приділена особливостям проведення педагогічного експерименту, пов'язаним із специфікою досліджуваних явищ – виховних, дидактичних, методичних, школознавчих тощо.

Методологічним питанням дидактики та деяким проблемам дидактичного експерименту присвячена праця Л.Занкова «О предмете и методах дидактических исследований» (1962).

Науковець широко розкрив сутність експерименту як метода наукового дослідження, розкрив деякі моделі та схеми експерименту з проблем навчання школярів.

У науковому доробку Е.Штульмана «Методический эксперимент в системе методов исследования» (1976) описана система методів наукового дослідження методики навчання іноземним мовам (методи теоретичного та науково-експериментального рівнів). Змістовно розкриті питання щодо сутності та ролі експерименту, історії розвитку методичного експерименту у СРСР, стан експерименту у зарубіжній (англійській та американській) методиці навчання іноземним мовам, показаний взаємозв'язок методичного експерименту з іншими методами дослідження та обґрунтовано модель методичного експерименту.

У контексті нашого дослідження змістовний матеріал містять підручники, навчальні та навчально-методичні посібники з педагогіки (А.Алексюк (1985), Ю.Бабанський (1988), С.Збандуго (1965), Т.Ільїна (1968, 1984), І.Каїров (1956), М.Ковальов (1975), І.Огородников (1954), В.Сластьонін (1988), І.Харламов (1990), П.Шимбирьов (1954), М.Ярмаченко (1986) та ін.).

Окрему підгрупу джерел становлять матеріали педагогічної преси досліджуваного періоду, в яких представлено значний фактологічний матеріал стосовно теорії та практики педагогічного експерименту. У ході дослідження було опрацьовано значну кількість публікацій у журналах загальносоюзного («Известия АПН РСФСР», «Известия АПН СССР», «Советская педагогика», «Биология в школе», «Бюллетень министерства высшего и среднего специального образования СССР», «Вопросы психологии», «Воспитание школьников», «География в школе», «Математика в школе», «Народное образование», «Физика в школе», «Физическая культура в школе», «Химия в школе» та ін.) та республіканського («Радянська школа», «Початкова школа», «Українська мова і література в школі» та ін.) рівнів.

Істотне значення для дослідження мали тексти дисертацій вітчизняних авторів, захищені в Україні протягом 1943–1991 рр., які утворили останню підгрупу історико-педагогічних джерел. Дисертації як науково-педагогічні дослідження є джерелом раціонального знання. Основними сутнісними характеристиками дисертацій є такі: вихід за межі існуючого знання і досвіду, прогнозування освітньої практики, отримання нових наукових знань, розробка способів обґрунтування істинності знання, самостійність дослідної роботи, наявність теоретичних узагальнень, розв'язання значної наукової проблеми та ін.

Вибіркову сукупність (вибірку) дисертацій, у яких було представлено педагогічний експеримент, ми будували на основі каталогів дисертаційних фондів Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського, Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В.О.Сухомлинського НАПН України. У ході наукової роботи ми поєднували суцільне та несучільне дослідження джерел.

Висновки... Отже, при організації історико-педагогічних досліджень важливо використовувати всі види джерел з метою їх глибокого та різнобічного аналізу та синтезу. Лише піддаючи критиці і перевірці все розмаїття історико-педагогічних джерел, зіставляючи їх одне з одним, стає можливим вибудувати з наявного історико-педагогічного фактологічного матеріалу висновки і узагальнення, що містять нове наукове знання.

Аналіз теоретичних підходів до систематизації джерельної бази дав змогу визначити концептуальні положення організації історико-педагогічного дослідження: 1) історико-педагогічне джерело є соціокультурним об'єктом, у якому відображаються особливості певної епохи, що передбачає вивчення історії походження джерела, його ролі та функціонування в епоху його виникнення, особливостей особистості автора джерела; 2) повноту і достовірність наукового доробку забезпечуватиме лише цілісна сукупність історико-педагогічних джерел різного виду як офіційних, так і неофіційних; 3) послідовна реалізація етапів вивчення історико-педагогічних джерел передбачає: систематизацію сукупності джерел за різними засадами (мета створення, спрямованість, повнота відображення фактологічного матеріалу та ін.), джерелознавчий аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, інтерпретація та ін.

Список використаних джерел та літератури:

1. Равкин З.И. Логическое и историческое в проблемных исследованиях по истории советской школы и педагогики / З.И. Равкин // Советская педагогика. – 1970. – № 9. – С. 94–102.

Аннотация

Э.А.Панасенко

Експеримент в истории отечественной педагогической науки и практики советского периода: к вопросу систематизации источниковой базы исследования

В статье установлено, что проблема эксперимента как метода исследования в истории отечественной педагогической науки и практики советского периода (1943–1991) имеет широкую базу источников. Ее анализ осуществлен в следующих основных группах историко-педагогических источников: 1) трудах зарубежных ученых, посвященных различным аспектам эксперимента как научного метода исследования; 2) вопросах научного познания, его методологии в общетеоретическом плане, разработанных в трудах

философов и логиков советской эпохи; 3) научных трудах отечественных ученых, посвященных специфике социального эксперимента; 4) пласте фундаментальных психологических работ, в которых раскрыты принципиальные возможности использования метода эксперимента в психологии; 5) работах, посвященных разработке теории и практики педагогического эксперимента в исследуемый период (опубликованных нормативно-правовых материалах; работах по общей методологии педагогики, методологии и методике педагогических исследований; учебниках, учебных и учебно-методических пособиях по педагогике; материалах педагогической прессы; диссертациях отечественных авторов, защищенных в Украине в течение 1943–1991 гг.).

Ключевые слова: эксперимент, источниковедение, источниковая база историко-педагогического исследования, историко-педагогический источник, систематизация.

Summary

E.A.Panasenko

An Experiment in the History of Domestic Pedagogical Science and Practice of the Soviet Period: to the Question of Systematization of the Sources of the Research

The article states that the problem of an experiment as a research method in the history of domestic pedagogical science and practice of the Soviet period (1943–1991) has a broad base of sources. Its analysis is carried out in the following main groups of historical and pedagogical sources: 1) the works of the foreign scientists devoted to the various aspects of an experiment as a scientific method of research; 2) the items of scientific knowledge, its methodology in the general-theoretical plan, developed in the works of philosophers and logicians of the Soviet era; 3) the scientific works of domestic scientists devoted to the specifics of a social experiment; 4) a layer of the fundamental psychological works in which the basic possibilities of the use of a method of experiment in psychology are enlightened; 5) the initial works devoted to the development of the theory and practice of pedagogical experiment during the studied period (the published standard and legal materials; works in the general methodology of pedagogics, methodology and technique of pedagogical researches; textbooks, educational and methodical books in pedagogics; materials of the pedagogical press; the dissertations of domestic authors defended in Ukraine during 1943–1991).

Key words: experiment, source study, source base of historical and pedagogical research, historical and pedagogical source, systematization.

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК [37:070.486]:377.6-053.2(73)(045)

А.С.ПАУКОВА,
аспірантка
(м.Луганськ)

Педагогічна преса як джерело висвітлення проблеми інформаційного захисту дітей у США

Проблема інформаційного захисту дітей набуває все більшої актуальності серед науковців, педагогів та батьків. У статті аналізується педагогічна преса США як джерело висвітлення проблеми інформаційного захисту дітей. Автором представлена класифікація педагогічної преси за типом видання, аудиторією, для якої воно призначено, за місцем розповсюдження та характером інформації. Виокремлені педагогічні видання, присвячені означеній проблемі: «Journal of Information Literacy» (JIL), «The Journal of Media Literacy», «American School Board Journal», «Net Family News», «Communications in Information Literacy». У статті надається аналіз п'яти педагогічних видань, де висвітлюються історія створення журналів, умови їх функціонування, тематика статей, ключові автори, доступ до архівів та основні рубрики. У статті визначаються федеральні закони та акти США, які регулюють захист дітей в інформаційному просторі. Автор розглянув коло проблем та аспекти розвитку означеної проблеми: ризики та небезпеки різних видів медіа для дітей та формування інформаційної грамотності особистості.

Ключові слова: інформаційний захист, інформаційна грамотність, педагогічна преса.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема інформаційного захисту дітей набула актуальності серед науковців і педагогів багатьох країн світу, зокрема у США, де пріоритетним напрямом розвитку педагогіки є формування інформаційної грамотності молоді. Прийняття законів: у 1998 році «Про захист дитячої конфіденційності в Інтернеті» (Children's Online Privacy Protection Act (COPPA)) [5] та у 2000 році «Про захист дітей від Інтернету» (Children's Internet Protection Act (CIPA)) [4], створення чисельних асоціацій та центрів з медіаосвіти та медіаграмотності, наприклад, одна з найвпливовіших – Національна Асоціація Освіти Медіаграмотності (National Association for Media Literacy Education (NAMLE)), функціонування